

Regionens roll för Klimatanpassning

HRU Region Sörmland | Repslagaregatan 19, 611 88 Nyköping

Innehållsförteckning

Regionens roll för klimatanpassning	3
Sammanfattning	3
Inledning	6
Bakgrund och syfte	6
Metod för genomförande	6
Dokumentstudier	7
Intervjuer	7
Genomförande och avstämning mot uppdraget	8
Omvärldsanalys	9
Nationell styrning och myndighetsrekommendationer för regionernas roll	9
Länsstyrelsernas uppdrag och syn på regionens roll	11
Andra regioners arbete och tolkning av sin roll	12
Rolltolkning och vägar in i arbetet	12
Organisering och interna arbetssätt	13
Vad regionerna faktiskt gör	14
Styrning, finansiering och långsiktighet	16
Samlad bild av andra regioners arbete	18
Sörmlands nuläge	18
Sammanfattning av identifierade potentiella klimatrisker som existerar i	19
Sörmlands nuvarande samordning och arbete	21
Analys och slutsatser	24
Alternativa vägar framåt	27
Region Sörmlands roll och arbete med klimatanpassning	27
Väg A – Begränsad och stödjande roll	28

Väg B – Samordnande och stödjande roll	28
Väg C – Fördjupad strategisk inriktning	29
Samlad bedömning av vägvalen	30
Kunskapsluckor och behov av fortsatt analys	31
Referenser	32

Regionens roll för klimatanpassning

Sammanfattning

Region Sörmland har gett VETA Advisor i uppdrag att ta fram ett underlag som kan tydliggöra vilken roll regionen bör ha i länets klimatanpassningsarbete. Bakgrunden är att klimatförändringarna påverkar förutsättningarna för ett hållbart samhälle och goda livsvillkor i Sörmland, samtidigt som ansvarsfördelningen på regional nivå behöver förtydligas. Syftet har därför varit att belysa hur andra regioner och länsstyrelser arbetar med klimatanpassning, vilka rekommendationer som finns från myndigheter och forskning samt vilka sårbarheter och utvecklingsbehov som finns i Sörmland.

Arbetet har genomförts genom dokumentstudier och intervjuer. Underlaget omfattar nationella styrdokument, regionala strategier och kunskapsunderlag samt intervjuer med Region Skåne, Region Stockholm, Region Halland, Region Blekinge, Länsstyrelsen Östergötland och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, SMHI. En viktig iakttagelse redan i genomförandet var att klimatanpassning sällan är samlad hos en tydligt utpekad funktion i regionerna. Det gjorde det svårare att hitta rätt intervjupersoner, men är också ett resultat i sig.

Omvärldsanalysen visar att regioner redan i dag har en viktig roll i klimatanpassningsarbetet, men att rollen sällan är tydligt reglerad som ett eget uppdrag. Arbetet kopplas i stället till regionernas ordinarie ansvar, till exempel regional utveckling, fysisk planering, transportinfrastruktur, kollektivtrafik, fastigheter, folkhälsa, hälso- och sjukvård och beredskap. Intervjuerna visar samtidigt att arbetet ofta är splittrat mellan flera verksamheter, att det saknas en tydlig samordnande funktion och att ansvar, uppföljning och prioriteringar därför lätt blir otydliga. Fyra återkommande mönster framträder: otydligt ansvar, splittrad organisering, beroende av projekt och extern finansiering samt en ibland försiktig och oklar relation till länsstyrelsens samordningsuppdrag.

Klimatriskanalysen visar att Sörmlands framtida riskbild främst är kopplad till stigande temperaturer och förändrade vattenförhållanden. De tydligaste riskerna gäller fler varma dagar och nätter, längre perioder med hög värme, ökad risk för låg markfuktighet och låg vattenföring samt stigande havsnivåer längs kusten. Nyköping, Oxelösund och Trosa

framträder som särskilt sårbara för kustnära översvämning, medan andra delar av länet i högre grad påverkas av torka och vattenbrist. Riskerna kan få konsekvenser för transporter, energiförsörjning, dricksvatten, livsmedelsproduktion och annan samhällsviktig verksamhet och människors hälsa. Analysen visar också att riskerna hänger ihop. Höga temperaturer kan till exempel samtidigt öka belastningen på energisystemet och öka trycket på dricksvattenförsörjningen.

Genomgången av Sörmlands nuläge visar att regionen redan verkar i flera strukturer där klimatanpassning är relevant. Det gäller bland annat arbetet med den regionala utvecklingsstrategin, regional fysisk planering, trafikförsörjningsprogram, länsplan för transportinfrastruktur, livsmedelsstrategi och regionalt skogsprogram. Det finns också flera forum där klimatrelaterade frågor kan hanteras, till exempel inom fysisk planering, miljö och klimat och regional samverkan. Samtidigt visar underlagen att det inte finns något samlat forum för klimatanpassning, ingen tydlig regional uppföljningsstruktur och ingen klar länsövergripande prioritering mellan olika klimatrisker och sektorer. Region Sörmlands nuvarande arbete kan därför beskrivas som relevant men splittrat. Det finns flera strukturer att bygga vidare på, men det saknas en tydlig sammanhållning som ger överblick, riktning och kontinuitet.

En central slutsats är att klimatanpassning inte är en sidofråga för Region Sörmland. Frågan ligger nära flera av regionens ordinarie uppdrag och behöver därför få en tydligare plats i regionens arbete. Regionen bör inte ta över kommunernas ansvar för genomförande eller länsstyrelsens formella samordningsuppdrag. Däremot finns starka skäl för regionen att ta ett tydligare ansvar för att föra in klimatanpassning i egna planer och styrdokument, bidra till samordning i frågor som går över kommun- och sektorsgränser samt stödja lärande, kunskapsutbyte, finansiering och gemensamma prioriteringar. Analysen visar också att utvecklingsarbete inom klimatanpassning ofta drivs i projekt. Projekten kan skapa kunskap och nya arbetssätt, men resultaten riskerar att försvagas när projekten avslutas om de inte förs in i ordinarie styrning, budget och ansvar. För att arbetet ska bli långsiktigt behöver lärdomar och samverkansformer därför få fäste i den ordinarie verksamheten.

Tre möjliga vägar framåt identifieras. Den första är en begränsad och stödjande roll, där klimatanpassning hanteras inom befintliga planer och forum utan ny samordningsfunktion. Den andra är en samordnande och stödjande roll, där regionen

inrättar en tydligare funktion för överblick, dialog och uppföljning inom sitt befintliga utvecklingsuppdrag. Den tredje är en fördjupad strategisk inriktning, där klimatanpassning integreras tydligare i ordinarie styrning, ansvar och uppföljning. Analysen talar för att Region Sörmland behöver gå längre än att enbart fortsätta väga in frågan i befintliga dokument och processer. Samtidigt behöver en ny struktur vara tydligt kopplad till befintliga uppdrag och arbetssätt för att få genomslag. Den samordnande och stödjande modellen framstår därför som den mest realistiska vägen att utveckla arbetet vidare från, medan en mer tydligt institutionaliserad modell kan övervägas stegvis över tid.

Rapporten visar slutligen att det fortfarande finns viktiga kunskapsluckor. Det gäller särskilt hur klimatanpassning i dag hanteras i Region Sörmlands olika verksamheter, vilka lokala klimatrisker som är mest angelägna att prioritera, vilka grupper och områden som är mest sårbara samt hur ansvar och samverkansformer bör fördelas mellan regionen, kommunerna och länsstyrelsen. Det finns därför behov av fortsatt analys, men föreliggande rapport ger också underlag för att diskutera och ta ställning till hur regionens roll bör utvecklas.

Inledning

Bakgrund och syfte

Region Sörmland har gett VETA Advisor i uppdrag att ta fram ett underlag som kan tydliggöra vilken roll regionen bör ha i länets klimatanpassningsarbete. Bakgrunden är att klimatförändringarna påverkar förutsättningarna för ett hållbart samhälle och goda livsvillkor i Sörmland, samtidigt som ansvarsfördelningen på regional nivå behöver förtydligas. Länsstyrelsen har ett uppdrag att arbeta med klimatanpassning, men osäkerhet kring finansieringen av det arbetet har ökat behovet av att klargöra Region Sörmlands roll och att undersöka hur regionen kan samverka med länsstyrelsen, kommunerna och andra aktörer. Uppdraget syftar därför till att ge Region Sörmland ett bättre underlag för fortsatt arbete genom att belysa hur andra regionala aktörer arbetar med klimatanpassning, vilka rekommendationer som finns från myndigheter och forskning samt vilka sårbarheter och utvecklingsbehov som finns i Sörmland. Rapporten ska på så sätt bidra till en gemensam bild av nuläge, ansvar, samverkansmöjligheter och behov av fortsatt arbete.

Metod för genomförande

Uppdraget har genomförts av VETA Advisor tillsammans med Anthesis och har delats upp i två delar. Den första delen har varit inriktad på det regionala uppdraget och organiseringen av klimatanpassningsarbetet, med fokus på ansvar, roller, samverkan, styrning och arbetssätt. Den andra delen har varit inriktad på klimatanalys och sårbarhet, med fokus på hur klimatrelaterade förändringar kan påverka Sörmland och vilka konsekvenser detta kan få för olika geografiska områden och samhällsfunktioner. Denna del redovisas i en bilaga till rapporten, men delar av analysen återfinns också i rapporten som underlag för den samlade analysen. Tillsammans har de två delarna legat till grund för rapportens slutsatser och rekommendationer.

Arbetet har byggt på en kombination av dokumentstudier och intervjuer.

Utgångspunkten har varit att sammanställa och analysera befintligt material. Uppdraget har inte omfattat att ta fram nya klimatundersökningar eller nya primärdata, utan att samla in, värdera och syntetisera redan tillgängliga underlag.

Dokumentstudier

Analysen bygger på dokumentstudier av nationella styrdokument, lagstiftning, vägledning och kunskapsunderlag inom klimatanpassning, samt regionala och lokala strategier, planer och andra relevanta underlag. Dokumentstudierna har haft två syften. Det ena har varit att ge en bild av hur klimatanpassning beskrivs, regleras och stöds på nationell nivå. Det andra har varit att belysa hur frågan hanteras i praktiken på regional nivå, både i Sörmland och i andra delar av landet.

I den del av uppdraget som avser organisering och regional roll har dokumentstudierna använts för att identifiera hur ansvar, mandat, samordning och verktyg för klimatanpassning ser ut i olika regionala sammanhang. I den del som avser klimatanalys har dokumentstudierna använts för att sammanställa befintliga data, kartor och kunskapsunderlag om klimatrelaterade risker och sårbarheter i Sörmland. Denna del har bland annat utgått från indikatorer och underlag som beskriver meteorologiska, hydrologiska och oceanografiska förändringar samt deras möjliga konsekvenser för länet.

En fullständig förteckning över dokumentation finns i referenslistan.

Intervjuer

Dokumentstudierna har kompletterats med semistrukturerade intervjuer.

Intervjuerna har syftat till att ge en fördjupad bild av hur klimatanpassningsarbetet organiseras, hur ansvar och mandat uppfattas i praktiken och vilka erfarenheter som finns av samverkan, prioriteringar och hinder i arbetet.

I uppdragets upplägg fanns en ambition att, utöver dokumentstudier, genomföra intervjuer med ett urval av andra regioner för att kunna beskriva mer konkreta organisatoriska exempel och därigenom stärka underlaget om möjliga arbetsätt och utvecklingsvägar för regionalt klimatanpassningsarbete. Intervjuer har genomförts med följande aktörer:

- Region Skåne – Samhällsplanerare
- Region Stockholm – Klimatstrateg
- Länsstyrelsen Östergötland – klimatanpassningssamordnare
- Region Halland – Processledare och strateg

- SMHI – Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning
- Region Blekinge – Projektledare

Genomförande och avstämning mot uppdraget

Under arbetets gång har kontaktvägar identifierats genom uppdragsgivaren, egna nätverk och genom kontakter som förmedlats i intervjuer. Kontakt har tagits via e-post och telefon. I vissa fall har uppdragsgivarens kontaktperson deltagit för att tydliggöra uppdragets syfte och sammanhang.

En metodologisk utmaning har varit att klimatanpassning sällan är samlad hos en tydligt utpekad funktion i regionerna. I det material och de intervjuer som ingår i uppdraget har vi inte identifierat några regioner med en samlad organisatorisk funktion för frågan. I stället är ansvar, mandat och genomförande ofta fördelade mellan flera funktioner. Detta har gjort det svårt att avgöra vem som bäst kunnat företräda regionens arbete och har bidragit till att antalet intervjuer med andra regioner blivit färre än planerat. Samtidigt är denna otydlighet ett viktigt resultat i sig.

Genomförandet har därför anpassats till förutsättningarna för datainsamling inom uppdragets tidsram, utan att rapportens syfte eller inriktning har förändrats. Omvärldsdelen bygger främst på en dokumentbaserad och tematisk analys, kompletterad med genomförda intervjuer. Klimatanalysdelen bygger på analys av befintliga klimatindikatorer och underlag. Den utgår från ett riskanalytiskt angreppssätt, men utgör inte en fullständig klimatriskanalys. Upplägg, avgränsningar och justeringar har löpande stämts av med uppdragsgivaren.

I klimatanalysdelen har arbetet genomförts som en konsekvensorienterad analys av befintliga klimatindikatorer och underlag. Analysen har använt ett riskanalytiskt angreppssätt som metodiskt ramverk, men den utgör inte en fullständig klimatriskanalys i strikt mening. Tyngdpunkten har i stället legat på att analysera förändringar i relevanta indikatorer i relation till geografisk exponering och möjliga samhällseffekter i Sörmland.

Upplägg, avgränsningar och justeringar har löpande stämts av med uppdragsgivaren under arbetets gång.

Omvärldsanalys

Nationell styrning och myndighetsrekommendationer för regionernas roll

Nationella styrdokument och myndighetsunderlag visar att regionerna har en viktig roll i klimatanpassningsarbetet, men att rollen inte är tydligt reglerad som ett eget uppdrag. Den nationella strategin och handlingsplanen för klimatanpassning betonar behovet av ett mer systematiskt, samordnat och långsiktigt arbete. Strategin lyfter tydligare ansvarsfördelning, bättre uppföljning och starkare samverkan mellan nivåer och sektorer. Den betonar också att klimatanpassning behöver integreras i ordinarie styrning och samordnas med krisberedskap och förebyggande arbete mot naturolyckor. I detta sammanhang lyfts regionerna som viktiga aktörer för att stärka kopplingen mellan klimatanpassning och krisberedskap.

SMHI:s rapport om regioners arbete med klimatanpassning visar att regionernas roll i första hand behöver förstås utifrån deras ordinarie uppdrag.

Klimatanpassning beskrivs där inte som ett separat regionalt verksamhetsområde, utan som en fråga som berör flera av regionernas befintliga ansvarsområden. Det gäller särskilt regional utveckling, regionala utvecklingsstrategier, fysisk planering, transportinfrastruktur, kollektivtrafik, fastigheter, folkhälsa, hälso- och sjukvård samt krisberedskap.

SMHI:s rapport visar också att regionernas arbete ofta är utspritt mellan flera delar av organisationen. I många regioner saknas en tydlig samordningsfunktion, en samlad intern överblick och en gemensam uppföljning av hur olika verksamheter arbetar med frågan. Klimatanpassning hanteras i stället inom andra processer och uppdrag. Det innebär att regionernas roll i praktiken ofta blir indirekt. Klimatanpassningsperspektivet förs in där klimatförändringarnas konsekvenser påverkar regionens ordinarie ansvar.

De nationella myndighetsunderlagen visar att regionernas roll är särskilt relevant i de verksamheter där klimatrelaterade risker påverkar samhällsviktig verksamhet, fysisk miljö eller långsiktig regional utveckling. Inom regional utveckling och arbetet med regionala utvecklingsstrategier handlar det om att föra in

klimateanpassningsperspektivet i mål, prioriteringar och processer. Inom fysisk planering handlar det om att bidra till samordning i frågor som berör flera kommuner eller större geografiska samband. Inom transportinfrastruktur och kollektivtrafik handlar det om att främja robusthet och framkomlighet i system som kan påverkas av värme, skyfall, översvämning, ras och skred. Inom näringslivsutveckling och regional tillväxt handlar det om hur klimatrelaterade risker påverkar företag, investeringar och långsiktig konkurrenskraft. Inom folkhälsa och hälso- och sjukvård handlar det om värmeböljor, sårbara grupper, vårdens belastning och nya eller förstärkta risker kopplade till ett förändrat klimat. Inom fastighetsförvaltning och teknisk försörjning handlar det om att säkra driften i vårdlokaler och andra samhällsviktiga fastigheter. Inom krisberedskap och civilt försvar handlar det om att integrera klimatrisker i risk- och sårbarhetsanalyser, kontinuitetsplanering och regional beredskap.

I intervjun med SMHI framkommer samma grundbild. Där beskrivs att både region och länsstyrelse i praktiken har viktiga roller i samordningen, särskilt i relation till kommunerna och i frågor som går över geografiska och sektoriella gränser.

Intervjun lyfter också regionens roll i att möjliggöra och samordna extern finansiering, särskilt i frågor som rör regional utveckling, innovation och EU-medel. Där framhålls även tydliga synergier mellan klimateanpassning och beredskap.

Sammantaget visar den nationella styrningen och myndighetsunderlagen att regionens roll främst handlar om två saker. Den första är att integrera klimateanpassningsperspektivet i regionens egna uppdrag och verksamheter. Den andra är att bidra till samordning i frågor som går över kommun- och sektorsgränser. Underlagen pekar inte mot att regionerna ska ta över länsstyrelsens samordningsuppdrag eller kommunernas genomförandeansvar. Däremot pekar de tydligt mot att regionerna har flera ordinarie uppdrag där klimateanpassning behöver få större plats.

Länsstyrelsernas uppdrag och syn på regionens roll

Länsstyrelserna har ett tydligt och formellt uppdrag att samordna klimatanpassningsarbetet i länen. Uppdraget omfattar att stödja kommunerna, förmedla kunskap, initiera, följa upp och utvärdera arbetet samt bidra till regional samordning. Inom fysisk planering har länsstyrelsen dessutom ett särskilt ansvar att bevaka statliga intressen och säkerställa kommunernas laguppfyllnad.

SMHI:s rapport visar att länsstyrelserna ser regionerna som viktiga aktörer i klimatanpassningsarbetet. Det gäller särskilt eftersom regionerna ansvarar för verksamheter som påverkas direkt av klimatrelaterade risker, till exempel transporter, kollektivtrafik, hälso- och sjukvård och regional utveckling. Rapporten visar också att länsstyrelserna efterfrågar tydligare ingångar till regionerna, bättre intern samordning, högre prioritering av frågan på både tjänstepersons- och politisk nivå samt ett mer systematiskt arbetssätt i regionerna.

Samtidigt visar underlagen att samverkan mellan länsstyrelse och region varierar mellan länen. I vissa län finns en aktiv samverkan, etablerade nätverk och återkommande forum. I andra län är regionens deltagande svagare eller mer otydligt. Länsstyrelserna lyfter i SMHI:s rapport fram att de vill se ett mer aktivt deltagande från regionerna i länets nätverk, samverkansforum och projekt. De betonar också att regionerna behöver arbeta mer med klimatanpassning i sina egna verksamheter och ta en tydligare roll i frågor som rör regional utveckling, fysisk planering, transporter, vård, beredskap och näringsliv.

I vår undersökning framträder en bild av att relationen mellan region och länsstyrelse är viktig för hur klimatanpassningsarbetet fungerar i praktiken, men också att samverkan behöver byggas upp aktivt och hållas levande över tid. Intervjuerna visar att det inte räcker att frågan är relevant för båda parter. För att samverkan ska få genomslag behövs tydliga kontaktvägar, ett klart mandat och en organisatorisk hemvist i regionen. När detta saknas finns en risk att samverkan blir svag eller personberoende. I undersökningen framkommer också att återkommande samverkansformer, till exempel kommundätverk för klimatanpassning, kan vara en viktig ingång för att skapa struktur i dialogen

mellan region, länsstyrelse och kommuner. Intervjuerna visar dessutom att organisatorisk placering har stor betydelse. Det räcker inte att frågan finns någonstans i organisationen. Funktionen behöver vara placerad så att den har strategisk tyngd och möjlighet att samordna arbetet över verksamhetsgränser. Samtidigt pekar undersökningen på att klimatanpassningsperspektivet i första hand behöver föras in i befintliga strukturer och processer, snarare än byggas upp som ett helt separat system.

I intervjuerna framträder också en återkommande försiktighet i relationen mellan region och länsstyrelse. Regionerna vill bidra, men inte skapa dubbelarbete eller uppfattas gå in på länsstyrelsens område. Där rollerna är otydliga finns en risk att samverkan blir personberoende, sporadisk eller uteblir. Samtidigt visar både SMHI:s rapport och intervjumaterialet att regionen behövs i frågor där klimatrisker påverkar flera kommuner, flera sektorer eller flera av regionens egna verksamheter samtidigt.

Sammantaget visar underlagen att länsstyrelserna ser regionen som en viktig aktör, särskilt i frågor där klimatrisker berör flera kommuner, flera sektorer eller flera samhällsfunktioner samtidigt. Samtidigt visar underlagen att ansvarsfördelning, kontaktvägar och samverkansformer ofta är otillräckligt tydliga. Det är en återkommande förklaring till att samverkan fungerar olika väl mellan olika län.

Andra regioners arbete och tolkning av sin roll

Rolltolkning och vägar in i arbetet

Intervjuerna och SMHI:s rapport visar att regionerna i varierande grad arbetar med klimatanpassning, men att rollen tolkas olika beroende på organisation, resurser och lokala förutsättningar. Det som är gemensamt är att klimatanpassning sällan beskrivs som ett separat och tydligt reglerat uppdrag. Arbetet kopplas i stället till regionens ordinarie uppdrag inom regional utveckling, fysisk planering, transportinfrastruktur, kollektivtrafik, fastigheter, beredskap, folkhälsa och hälso- och sjukvård.

SMHI:s rapport visar att Region Stockholm framför allt motiverar sitt arbete med klimatanpassning utifrån det regionala utvecklingsuppdraget och ansvaret för

regional fysisk planering. Region Skåne beskriver på liknande sätt att det i första hand är uppdragen inom regional utveckling och regional fysisk planering som driver arbetet. Region Västerbotten lyfter fram att det saknas ett formellt uppdrag och att enskilda tjänstepersoners engagemang därför får stor betydelse. Region Jämtland/Härjedalen beskriver klimatanpassning som en del av det allmänna arbetet med att anpassa verksamheter och fastigheter till förändrade omvärldsförutsättningar. Region Kronoberg lyfter fram sitt hållbarhetsprogram och arbetet med en klimat- och sårbarhetsanalys.

I våra intervjuer med Region Skåne, Region Stockholm, Region Halland och Region Blekinge framkommer att osäkerheten kring det formella uppdraget hanteras på olika sätt. I vissa fall kopplas frågan till redan etablerade processer, särskilt regional utveckling, fysisk planering, infrastruktur och beredskap. I andra fall växer arbetet fram genom projekt och särskilda satsningar. I den samlade intervjubilden framträder regionens roll oftast som stödjande, möjliggörande och samordnande, snarare än direkt genomförandeansvarig.

I intervjun med Region Blekinge framkommer detta särskilt tydligt. Där beskrivs att arbetet har vuxit fram underifrån genom strategier inom regional utveckling. Klimatanpassning har inte vuxit fram genom ett tydligt politiskt uppdrag, utan genom att tjänstepersoner sett att frågan behöver hanteras inom regionens arbete. Intervjun visar också att regionen ser klimatanpassning som nära kopplad till robusthet, resiliens, samhällsutveckling och regional attraktionskraft.

Sammantaget visar underlagen att regionernas roll sällan definieras utifrån ett separat klimatanpassningsmandat. Den formas i stället av hur regionen tolkar sina ordinarie uppdrag och av vilka verksamheter som påverkas av klimatrelaterade risker.

Organisering och interna arbetssätt

SMHI:s rapport visar att regionerna i regel saknar en tydlig samordningsfunktion för klimatanpassning. De har sällan klimatanpassningssamordnare, gemensamma arbetsgrupper eller en central uppföljning av hur olika verksamheter arbetar med frågan. Det innebär att det ofta saknas en samlad ingång till klimatanpassning, både internt i organisationen och externt för andra aktörer som vill samverka med

regionen. Klimatanpassning hanteras i stället inom olika verksamhetsområden och externa forum, till exempel inom regional utveckling, regional fysisk planering, krisberedskap eller hälso- och sjukvård.

Intervjuerna bekräftar denna bild. I flera regioner sker arbetet inom ordinarie linjeverksamhet, men utan en tydlig samlande funktion. Ansvar och aktivitet är fördelade mellan flera delar av organisationen. Det gäller till exempel regional utveckling, samhällsplanering, trafik och infrastruktur, fastigheter, beredskap, folkhälsa och vård. Där samordning saknas blir arbetet lätt beroende av enskilda personer eller av att frågan drivs inom ramen för särskilda satsningar.

Samtidigt visar intervjuerna att regionerna inte arbetar på samma sätt. Region Stockholm och Region Halland framträder som exempel på mer samordnande och stödjande arbetssätt, där klimatanpassning i högre grad är integrerad i ordinarie planerings- och utvecklingsprocesser samt i samverkan med kommuner och andra aktörer. Region Skåne och Region Blekinge framträder tydligare som exempel där arbetet i hög grad drivs fram genom projekt och extern finansiering.

I intervjun med Region Blekinge beskrivs arbetet som både projektdrivet och individdrivet. Regionen saknar en övergripande samordning för klimatanpassning över hela organisationen. Arbetet har i stället vuxit fram inom regional utveckling, främst genom innovationsuppdraget, och därefter försökt hitta vägar in i andra delar av organisationen, särskilt samhällsplaneringen.

Intervjuerna visar också att intern samverkan sker i varierande grad. I vissa regioner finns etablerade forum för dialog mellan verksamhetsområden. I andra fall sker samverkan mer informellt och personberoende. Ett återkommande tema är att klimatanpassning lätt blir en sektorsvis fråga om det saknas en tydlig funktion eller ett återkommande forum för gemensam överblick och prioritering.

Vad regionerna faktiskt gör

SMHI:s rapport visar att regionernas arbete med klimatanpassning i praktiken sker inom flera olika verksamhetsområden. Region Jämtland/Härjedalen arbetar till exempel med klimatanpassning av fastigheter som en del av det allmänna arbetet med att anpassa verksamheter till förändrade förutsättningar. På sjukhuset i Östersund har det bland annat handlat om att hantera för höga temperaturer i

läkemedelsförråd genom bättre kylning och byten av fönster. Region Kronoberg har tagit fram en klimat- och sårbarhetsanalys för att bedöma hur klimatförändringar kan påverka regionens samhällsviktiga verksamheter, bland annat fastigheter. Region Skåne lyfts fram som ett tidigt exempel genom sitt arbete med handlingsplan för värmebölja. Region Stockholm har haft ett tydligt fokus på klimatanpassning av fastigheter och anläggningar, där regionens revisorer efterfrågat ett mer systematiskt och regionövergripande arbete. Region Västerbotten beskriver vård och fastigheter som två centrala områden där klimatanpassning behövs, särskilt i relation till värmeböljor, infektionsrisker och översvämningar.

Intervjuerna med Region Skåne, Region Stockholm, Region Halland och Region Blekinge visar sammantaget att arbetet tar olika uttryck. I vissa regioner bedrivs arbetet främst genom tidsavgränsade projekt och specifika klimatanpassningsinsatser. I andra regioner är arbetet i högre grad integrerat i ordinarie verksamhet och präglas mer av nätverkande, samordning och stödjande funktioner i relation till kommuner och andra aktörer.

I intervjun med Region Blekinge framkommer en mer konkret bild av ett projekt- och innovationsdrivet arbetssätt. Där bedrivs klimatanpassningsarbete genom innovation, projekt och metodutveckling. Regionen arbetar bland annat genom EU-projektet RESIST, genom policy lab för stegvis planering och genom att utveckla visualiseringar, simuleringar och digitala verktyg som beslutsstöd i samhällsplaneringen. Intervjun visar att regionen där försöker påverka arbetssätt, planering och beslutsprocesser, snarare än att själv genomföra fysiska klimatanpassningsåtgärder. Det handlar bland annat om visualisering av översvämningssrisk, medborgardialog med VR/XR och beslutsstöd för planering i kustnära och översvämningsskänsliga områden.

Sammantaget visar underlagen att regionernas arbete i praktiken tar flera former. Arbetet kan ske genom regional utveckling och strategiska processer, genom fastigheter och vård, genom risk- och sårbarhetsarbete, genom innovationsprojekt eller genom samordnande forum. Klimatanpassning förekommer därför redan i regionernas verksamhet, men ofta som en utspridd fråga snarare än som ett sammanhållet styrningsområde.

Styrning, finansiering och långsiktighet

SMHI:s rapport visar att klimatanpassning i flera regioner finns beskriven i strategiska dokument, framför allt i Regionala utvecklingsstrategin eller i närliggande styrdokument. Däremot varierar graden av konkretisering. I flera regioner saknas särskilda handlingsplaner, tydliga mål för genomförande eller en strukturerad uppföljning. Rapporten visar också att det finns stöd i den nationella strategin för att lyfta in klimatanpassning i regionala utvecklingsstrategier, men att genomslaget i praktiken varierar mellan regionerna.

När det gäller finansiering visar underlagen att arbetet i flera regioner bedrivs med extern finansiering. I intervjun med Region Blekinge framkommer att det klimatanpassningsarbete som bedrivs inom innovationsspåret finansieras helt med externa projektmedel. Intervjun visar därmed tydligt att arbetet ännu inte är integrerat i ordinarie budget och linjeverksamhet. Samtidigt visar samma intervju att projekten har haft stor betydelse för att frågan över huvud taget fått fäste internt. De har skapat utrymme att driva frågan, bygga kunskap och testa nya arbetssätt.

I intervjuerna och i SMHI:s rapport framträder samma grundläggande spänning. Klimatanpassning behöver integreras i ordinarie verksamhet, men saknar ofta både resurser och tydligt mandat. Det gör att regionerna ibland får svårt att gå från analys och utvecklingsarbete till långsiktig implementering. Frågan kan få fäste i vissa delar av organisationen, men utan samlad uppföljning och tydlig ansvarsfördelning riskerar arbetet att bli personberoende och sårbart över tid.

Samverkan med kommuner, länsstyrelser och andra aktörer

SMHI:s rapport visar att regionerna framför allt samverkar med andra lokala och regionala aktörer genom länsstyrelsens nätverk och genom etablerade forum inom olika verksamhetsområden. Det gäller särskilt planering, krisberedskap, vård, vattenfrågor och regional utveckling. Samverkan med kommuner sker ofta i frågor som rör fysisk planering, vatten, infrastruktur, kollektivtrafik och andra frågor som kräver regional samordning eller erfarenhetsutbyte mellan kommuner.

Intervjuerna visar att regionernas externa roll ofta är stödjande och samordnande snarare än genomförandeinriktad. Region Stockholm och Region Halland framträder som exempel där arbetet i högre grad är integrerat i ordinarie planerings- och utvecklingsprocesser samt i samverkan med kommuner och andra aktörer. I dessa fall handlar regionens roll främst om dialog, processledning, kunskapsutbyte och att skapa sammanhang där kommuner och andra aktörer kan mötas.

Intervjuerna visar också att relationen mellan region och länsstyrelse är central för hur klimatanpassningsarbetet fungerar i praktiken. Där det finns tydliga kontaktvägar och återkommande samverkan, till exempel genom kommunnätverk för klimatanpassning, finns bättre förutsättningar att hålla ihop arbetet. Där roller, mandat och organisatorisk hemvist är otydliga riskerar samverkan i stället att bli svag, personberoende och svår att upprätthålla över tid.

Intervjuerna visar vidare att samverkan med länsstyrelsen också påverkas av hur regionen tolkar sin egen roll. Där rollfördelningen är otydlig finns en återkommande försiktighet att inte skapa dubbelarbete eller gå in på länsstyrelsens område. Det kan göra samverkan personberoende och mer sporadisk. Samtidigt visar både intervjuerna och SMHI:s rapport att regionen behövs i frågor som går över kommungränser och berör flera sektorer samtidigt.

Andra aktörer förekommer också i regionernas arbete. SMHI:s rapport visar att regionerna har kontakter med nationella myndigheter som Boverket, Trafikverket och Folkhälsomyndigheten, även om samverkan varierar mellan olika sakområden. I intervjun med Region Blekinge nämns dessutom samverkan med aktörer som SGI, Boverket, KTH, kommuner och projektpartners i arbetet med stegvis planering. Det visar att regionernas klimatanpassningsarbete i vissa fall bedrivs i bredare konstellationer där både myndigheter, kommuner, kunskapsaktörer och projektpartners deltar.

SMHI:s rapport visar samtidigt att samverkan mellan regioner är svagare utvecklad. Det finns inget systematiskt nätverk mellan regionerna specifikt för klimatanpassning. Utbytet mellan regioner sker i stället oftare genom andra nätverk, genom projekt eller genom att en region kontaktar en annan kring ett

särskilt exempel. Det innebär att lärande mellan regioner sker, men att det sällan är institutionellt organiserat.

Samlad bild av andra regioners arbete

Omvärldsanalysen visar att regionerna redan i dag arbetar med klimatanpassning, men att arbetet ofta sker indirekt, utspritt och med varierande grad av samordning. SMHI:s rapport visar att arbetet i många regioner är kopplat till ordinarie uppdrag inom regional utveckling, fysisk planering, fastigheter, vård och beredskap. Intervjuerna ger en tydligare bild av hur detta ser ut i praktiken.

Fyra återkommande mönster framträder genom vår datainsamling. För det första växer arbetet ofta fram genom tolkning av befintliga uppdrag, snarare än genom ett tydligt separat mandat. För det andra är arbetet ofta utspritt mellan flera verksamheter och saknar en tydlig samordnande funktion. För det tredje bedrivs en betydande del av arbetet med extern finansiering, vilket gör det sårbart över tid. För det fjärde är samverkan med länsstyrelsen viktig men inte alltid tydligt organiserad, vilket gör ansvarsfördelning och roller till en återkommande fråga.

Det som framträder är därför inte en enhetlig modell för hur regioner arbetar med klimatanpassning. Det som framträder är snarare ett återkommande mönster där regionerna är funktionellt relevanta, men där arbetsform och ambitionsnivå i hög grad beror på hur frågan organiseras, prioriteras och integreras i regionens ordinarie uppdrag.

Sörmlands nuläge

Vårt uppdrag syftar i första hand till att hämta in erfarenheter från andra regioner och länsstyrelser, sammanställa rekommendationer från expertmyndigheter och forskning samt relatera dessa till klimatriskanalysen för Sörmland. Fokus i detta kapitel ligger därför på identifierade klimatrisker och deras potentiella konsekvenser för länet. Denna del redovisas mer utförligt i Bilaga 1 – Klimatriskanalys, framtagen av Anthesis.

Vårt uppdrag har inte omfattat en fullständig intern genomlysning av Region Sörmlands nuvarande organisering eller genomförande av klimatanpassningsarbete. Med stöd i Kartläggning av aktörer och samverkansforum för klimatanpassning i Sörmlands län – Arbetsmaterial samt relevanta regionala styrdokument och program går det ändå att ge en övergripande bild av befintliga strukturer, forum och strategiska utgångspunkter med relevans för klimatanpassning i Sörmland.

Sammanfattning av identifierade potentiella klimatrisker som existerar i Sörmland samt potentiella konsekvenser

Analysen visar att Sörmlands framtida klimatrisker, av de som undersökts i rapporten, främst är kopplade till stigande temperaturer och förändrade vattenförhållanden. De tydligaste förändringarna gäller fler varma dagar och nätter, längre perioder med hög värme, ökad risk för låg markfuktighet och låg vattenföring samt stigande havsnivåer längs kusten. Samtidigt minskar risker kopplade till kyla och snö. Sammantaget innebär detta att Sörmland i ett framtida klimat kan stå inför större utmaningar inom transport, energiförsörjning, hälsa, dricksvattenförsörjning och livsmedelsförsörjning.

Geografiskt framträder olika riskbilder i olika delar av länet. Områden kring Mälaren och längs kusten är särskilt utsatta för värmerelaterade risker. Nyköping, Oxelösund och Trosa framträder som särskilt sårbara för översvämning till följd av havsnivåhöjning och stormfloder. De centrala delarna av länet påverkas i högre grad av torka, låg markfuktighet och förändrade vattenflöden. Analysen visar också att riskerna inte är jämnt fördelade inom länet, utan att de varierar beroende på närhet till större vattenmassor, markanvändning, bebyggelse och känslig infrastruktur.

Ett tydligt resultat är att värmerelaterade risker ökar. Antalet högsommardygn väntas öka kraftigt, liksom antalet tropiska dygn och behovet av kylning. Det innebär större belastning på människor, byggnader, energisystem och samhällsviktig verksamhet. Långa värmeperioder kan få särskilt allvarliga konsekvenser för äldre, små barn, personer med kroniska sjukdomar och andra grupper som är känsliga för värmestress och vätskebrist. Högre temperaturer kan

också bidra till sämre vattenkvalitet och ökad risk för bakterier, algtoxiner och vissa smittor.

Vattenrelaterade risker är samtidigt centrala. I delar av länet väntas antalet dygn med låg markfuktighet öka tydligt, vilket kan leda till torkstress i jordbruket, försämrad jordstruktur och ökad risk för brand, erosion och sättningar. Även antalet dygn med låg vattenföring ökar i flera avrinningsområden. Det kan få konsekvenser för dricksvattenförsörjning, jordbruk, industri och ekosystem. Minskningen av snövatteninnehåll innebär dessutom att påfyllnaden av vattenreservoarer och grundvatten kan bli mindre under vinterhalvåret, vilket i sin tur kan öka risken för vattenbrist senare under året.

Längs kusten innebär havsnivåhöjningen en ökad risk för översvämning, särskilt i kombination med stormfloder. Analysen visar att bebyggelse och infrastruktur i kustnära delar av Nyköping och Trosa kan påverkas. Vissa vägar riskerar att översvämmas, vilket kan försämra framkomligheten och tillfälligt isolera boende. Havsnivåhöjning kan också bidra till kusterosion och till att förorenad mark påverkas, vilket kan medföra att föroreningar sprids till närliggande mark- och vattenmiljöer. På längre sikt kan stigande havsnivåer även öka risken för saltvatteninträngning i kustnära grundvattenförekomster, vilket kan försämra tillgången till dricksvatten och påverka jordbruksmark negativt.

För transportsystemet är den viktigaste sårbarheten kopplad till framkomlighet. Översvämningar, erosion, ras och höga temperaturer kan påverka vägar, järnvägar, hamnar och annan transportinfrastruktur. Hög värme kan till exempel orsaka deformation av järnvägsspår och ökat slitage på vägar och fordon. På längre sikt kan förändrade mark- och vattenförhållanden öka risken för skador på väg- och järnvägsunderlag. Det kan i sin tur påverka både persontransporter, kollektivtrafik och godstransporter.

För energiförsörjningen visar analysen att Sörmland är sårbart både när det gäller energitransport och tillräcklig energitillgång. Eftersom länet producerar en begränsad del av sin egen elanvändning är det beroende av fungerande distributionssystem och energiimport från andra regioner. Översvämningar, erosion, skogsbrand och hög värme kan påverka elledningar, tekniska system och

annan energiinfrastruktur. Samtidigt ökar behovet av kylning i ett varmare klimat, vilket kan leda till högre belastning på energisystemet under varma perioder.

För dricksvattenförsörjningen är riskerna kopplade både till tillgång och kvalitet. Högre temperaturer, längre torrperioder, låg markfuktighet, låg vattenföring och minskad grundvattenpåfyllnad kan sammantaget leda till ökad vattenbrist. Samtidigt kan värme och översvämningar försämra vattenkvaliteten genom ökad tillväxt av bakterier och genom att brunnar, vattentäkter eller reningsanläggningar påverkas. Detta innebär att både akuta störningar och långsiktiga försämringar i vattenförsörjningen behöver beaktas.

För livsmedelsförsörjningen och andra gröna näringar som exempelvis skogsindustrin pekar analysen främst på risker kopplade till vattentillgång, skadedjur och växtsjukdomar. Ett varmare klimat och längre vegetationsperiod kan i vissa fall skapa bättre förutsättningar för odling, men samtidigt ökar behovet av vatten. Om vatten inte finns tillgängligt i tillräcklig omfattning ökar risken för torkstress och minskade skördar. Mildare vintrar kan dessutom gynna överlevnaden hos skadedjur och sjukdomar som påverkar jordbruket negativt. Eftersom Sörmland redan i dag är beroende av livsmedelsimport innebär detta en sårbarhet både i den regionala produktionen och i försörjningssystemet som helhet.

Sammantaget visar klimatriskanalysen att Sörmland, av de risker som undersökts i rapporten, står inför en riskbild där värme, torka, vattenbrist och kustnära översvämning är särskilt viktiga att beakta. Riskerna påverkar inte bara enskilda sektorer var för sig, utan kan också förstärka varandra. Ett exempel är att höga temperaturer kan öka behovet av kylning, belasta energisystemet, försämra människors hälsa och samtidigt öka trycket på dricksvattenförsörjningen. Analysen visar därför att klimatriskerna behöver förstås som sammanlänkade och att konsekvenser i en samhällsfunktion snabbt kan påverka andra.

Sörmlands nuvarande samordning och arbete

Denna beskrivning bygger inte på en fullständig intern genomlysning av Region Sörmlands organisering eller genomförande av klimatanpassningsarbete. Bilden nedan baseras främst på tre typer av underlag: Kartläggning av aktörer och

samverkansforum för klimatanpassning i Sörmlands län – Arbetsmaterial, remissversionen av Sörmlands regionala utvecklingsstrategi samt regionala styr- och samverkansdokument med relevans för frågan, särskilt Regionalt skogsprogram för Sörmland, Regional livsmedelsstrategi för Södermanland, Sörmlands regionala trafikförsörjningsprogram och remissen av Länsplan för regional transportinfrastruktur för Södermanlands län 2026–2037. Avsnittet ska därför läsas som en övergripande och inte heltäckande bild av nuvarande samordning och arbete med relevans för klimatanpassning i Sörmland.

De tillgängliga underlagen visar att klimatanpassning i Sörmland i dag främst tar form genom befintliga strategier, program, forum och sakområden, snarare än genom en tydligt avgränsad och samlad organisation för frågan. I RUS:en anges att klimatanpassning och beredskap ska integreras i den fysiska planeringen, att mark- och vattenanvändning ska användas mer effektivt och att energiplanering behöver utvecklas för att möta framtida behov. RUS:en beskriver också ett tvärsektoriellt arbetssätt, samverkan mellan nivåer och en regional roll som kan variera mellan exempelvis kunskapsbyggare, finansiär och samverkansaktör. Det visar att klimatanpassning redan är relevant inom regionens ordinarie utvecklingsuppdrag, särskilt i frågor som rör fysisk planering, energiförsörjning, tillgänglighet, livsmiljöer och beredskap.

Samtidigt är RUS:en övergripande till sin karaktär. Klimatanpassning återfinns främst som ett tvärgående perspektiv och i vissa strategiska ställningstaganden, snarare än som ett eget sammanhållet målområde med tydlig ansvarsfördelning och uppföljning. Frågan gäller därför inte bara vilka mål och inriktningar som finns, utan också om dagens organisering ger tillräckliga förutsättningar att omsätta dem i praktiken.

Kartläggningen av aktörer och samverkansforum visar samtidigt att det i Sörmland inte finns något forum där kommunerna deltar som enbart handlar om klimatanpassning. I stället finns ett antal forum där frågan kan hanteras helt eller delvis, till exempel regionens arbetsgrupp för regional fysisk planering, länsstyrelsens nätverk för miljö- och klimatstrategier, Södermanlands miljö- och klimatråd, olika vattenvårdsförbund och vattenrelaterade nätverk samt forum kopplade till livsmedelsstrategi, landsbygdsutveckling och biologisk mångfald.

Underlagen visar därmed att det redan finns flera samverkansytor med bäring på klimatanpassning, men också att dessa forum i regel har andra huvudsyften och att klimatanpassning därför lätt blir en delfråga bland flera.

De regionala programmen och strategierna visar också att Region Sörmland redan verkar i flera sammanhang där klimatanpassning är funktionellt relevant.

Underlagen visar att Regionalt skogsprogram i Sörmland inledningsvis bedrevs i projektform i samarbete mellan Region Sörmland, Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, med regionen som projektägare. Uppgifterna skiljer sig något åt när det gäller tidsangivelser, men sammantaget framgår att arbetet därefter har övergått i en mer långsiktig samverkan med tydligare struktur och roller.

Skogsprogrammet kan därmed beskrivas som en plattform för dialog, samverkan och gemensamma initiativ i frågor som också har betydelse för klimatanpassning.

Livsmedelsstrategin visar att regionen samverkar med länsstyrelsen och andra nyckelaktörer, att arbetet sker genom arbetsgrupp, styrgrupp och branschråd och att regionen tar ett aktivt ansvar för de delar som ligger nära det regionala utvecklingsarbetet. Trafikförsörjningsprogrammet och länsplanen för regional transportinfrastruktur visar i sin tur att regionen har etablerade styrdokument för kollektivtrafik, vägnät och cykelvägar på regional nivå.

Trafikförsörjningsprogrammet visar att regionen ser detta som en viktig del av kollektivtrafikens utveckling, men klimatanpassning behandlas där främst indirekt. I länsplanen för regional transportinfrastruktur är kopplingen tydligare. Där behandlas klimatanpassning uttryckligen som en fråga om robust infrastruktur, och regionen beskriver ett behov av att stärka och integrera perspektivet i länsplaneprocessen. Dessa dokument är inte klimatanpassningsstrategier i sig, men de visar att regionen redan har ansvar, arbetssätt och planeringsverktyg inom områden där klimatrisker är direkt relevanta.

Utifrån underlagen går det därför att säga att Region Sörmland redan i dag arbetar i strukturer där klimatanpassning är relevant och där regionen har möjlighet att bidra genom samordning, kunskapsutbyte, fysisk planering, regional utveckling och samverkan med kommuner och andra aktörer. Däremot ger underlagen inte stöd för att beskriva en tydligt sammanhållen intern struktur för

klimateanpassningsarbetet inom regionen eller att säkert ange hur långt arbetet har kommit inom olika verksamheter. Det är heller inte möjligt att utifrån dessa underlag ge en fullständig bild av vad regionen gör respektive inte gör i praktiken.

Det som framträder tydligast i underlagen är i stället några återkommande begränsningar i det nuvarande arbetet. För det första saknas en samlad arena där klimateanpassning hanteras som en strategisk regional fråga. För det andra framgår ingen tydlig regional uppföljningsstruktur för hur klimateanpassningsperspektivet följs upp mellan olika sakområden. För det tredje hanteras frågan i stor utsträckning sektorsvis, genom forum och arbetssätt som fungerar inom sina respektive områden, men utan en tydlig länsövergripande överblick eller sammanvägd prioritering.

Kartläggningen visar också att ansvarsfördelningen upplevs som otydlig och att flera kommuner efterfrågar en tydligare samordnande roll. Den pekar dessutom på brister i samverkan kring klimateanpassning i tätorter, särskilt i frågor som rör värmeböljor, dagvatten och anpassning av bebyggd miljö. Samtidigt visar de regionala styrdokumenterna att regionen redan har flera strategiska utgångspunkter och etablerade samverkansformer som kan användas för att stärka arbetet vidare. Sammantaget tyder detta på att det finns flera relevanta strukturer att bygga vidare på, men att det i nuläget saknas en tydlig sammanhållning som ger överblick, riktning och kontinuitet i arbetet med klimateanpassning.

Analys och slutsatser

Uppdraget ska ge Region Sörmland ett bättre underlag för fortsatt arbete. Därför bygger analysen främst på tre delar: hur andra regioner och länsstyrelser arbetar, vilka rekommendationer som finns från myndigheter och forskning, samt vilka klimatrisker som har identifierats i Sörmland. Underlaget bygger alltså på omvärldsanalysen, intervjuerna med andra regioner, Länsstyrelsen Östergötland och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, SMHI, samt klimatriskanalysen för Sörmland. Det är inte en fullständig intern genomgång av

hur Region Sörmland i dag organiserar sitt eget arbete, men det är tillräckligt för att bedöma vilken roll regionen kan och bör ta framåt.

Den viktigaste slutsatsen är att klimatanpassning ligger nära flera av regionens ordinarie uppdrag. Klimatrisikanalysen visar att Sörmland står inför ökade risker som rör värme, torka, låg markfuktighet, låg vattenföring och havsnivåhöjning. Dessa risker kan påverka transporter, energiförsörjning, dricksvatten, livsmedelsproduktion, människors hälsa och annan samhällsviktig verksamhet. Det betyder att klimatanpassning inte är en sidofråga för regionen. Den har direkt betydelse för regional utveckling, fysisk planering, regional transportinfrastruktur, kollektivtrafik, energiplanering, folkhälsa, hälso- och sjukvård, livsmedelsförsörjning och beredskap.

Intervjuerna visar samtidigt att många regioner saknar en tydlig plats i organisationen för klimatanpassningsfrågan. Arbetet finns ofta redan, men det är spritt mellan flera verksamheter. Ansvar kan ligga i planering, infrastruktur, fastigheter, hållbarhet, miljö eller beredskap. Det gör att arbetet lätt blir uppdelat, att det saknas gemensam överblick och att prioriteringar blir beroende av enskilda personer, projekt eller tillfälliga resurser. I intervjuerna återkommer därför fyra mönster: otydligt ansvar, splittrad organisering, beroende av projekt och extern finansiering samt en ibland försiktig och oklar relation till länsstyrelsens samordningsuppdrag.

Intervjuerna ger också en tydligare bild av hur detta ser ut i praktiken. I Halland beskrivs hur kommunernas behov och länsstyrelsens begränsade kapacitet bidrog till att regionen tog initiativ till ett gemensamt projekt, samtidigt som den egna rollen var otydlig. I Skåne, Stockholm och Blekinge syns olika blandningar av projektarbete, regional planering, samordning och koppling till beredskap. SMHI betonar samtidigt att region och länsstyrelse båda behövs och att de måste arbeta ihop för att undvika dubbelarbete. Sammantaget visar intervjuerna att regionalt klimatanpassningsarbete kan se olika ut, men att tydliga ansvar, kontaktvägar och arbetssätt är avgörande om arbetet ska bli långsiktigt.

Ett viktigt mönster i materialet är att mycket utvecklingsarbete inom klimatanpassning sker i projekt. Sådana satsningar kan vara värdefulla. De kan ge tid, resurser och frihet att testa nya arbetssätt, bygga kunskap och skapa

samverkan. Men de har också en tydlig svaghet. När projektet avslutas finns en risk att arbetssätt, forum och roller försvagas om de inte förs in i ordinarie styrning, budget och ansvar. Forskningen om temporär organisering beskriver just denna spänning. Mats Fred och Dalia Mukhtar-Landgren visar att projekt, piloter och experiment kan ge utrymme för innovation, men att samma avstånd till den ordinarie verksamheten också kan göra det svårare att få lärdomar att fastna i organisationen. SMHI:s genomgång av myndigheternas klimatanpassningsarbete visar på samma problem i annan form: arbetet försvagas när långsiktig finansiering, personella resurser och tydlig samordning saknas. För klimatanpassning är detta särskilt viktigt, eftersom frågan är långsiktig, tvärsektoriell och återkommer över tid. Det som byggs upp i ett projekt måste därför kunna leva vidare i vardagsarbetet.

Internationella kunskapsunderlag pekar i samma riktning. Förenta nationernas klimatpanel, Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), lyfter att klimatanpassning fungerar bäst när beslut, finansiering och åtgärder hänger ihop mellan olika nivåer och sektorer. Den europeiska plattformen Climate-ADAPT, som drivs av Europeiska miljöbyrån, European Environment Agency (EEA), beskriver klimatanpassning som en fråga som behöver hanteras gemensamt mellan olika nivåer i samhället och mellan olika verksamhetsområden. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), visar samtidigt att regionala strategier ofta är svåra att genomföra när samordningen brister, kapaciteten är låg eller prioriteringarna skiftar över tid. OECD betonar också vikten av tydliga mål, data, samarbete och institutionella förutsättningar för att strategier ska kunna genomföras i praktiken. Det ligger nära det som framkommer i intervjuerna och i omvärldsanalysen.

För Region Sörmland betyder detta att frågan inte främst är om regionen ska ha en roll i klimatanpassningsarbetet, utan hur rollen ska utformas. Regionen bör inte ta över kommunernas ansvar för genomförande eller länsstyrelsens formella samordningsuppdrag. Däremot finns starka skäl för regionen att ta ett tydligare ansvar på tre områden. För det första behöver klimatanpassning vägas in tydligare i regionens egna uppdrag, planer och styrdokument. För det andra behöver regionen bidra till bättre samordning i frågor som går över kommungränser,

sektorsgränser eller flera regionala verksamheter. För det tredje behöver regionen kunna bidra till lärande, kunskapsutbyte, finansiering och gemensamma prioriteringar där dagens strukturer är splittrade eller otydliga.

En annan viktig slutsats är att frågan inte i första hand handlar om att ta fram fler mål. Den handlar om dagens organisering räcker för att genomföra, samordna och följa upp de mål och inriktningar som redan finns. Den regionala utvecklingsstrategin, RUS, ger en tydlig strategisk inriktning med relevans för klimatanpassning, men den är övergripande. Klimatanpassning finns främst med som ett tvärgående perspektiv och i vissa strategiska ställningstaganden. Den är inte formulerad som ett eget sammanhållet målområde med tydlig ansvarsfördelning och uppföljning. Därför blir den avgörande frågan organisatorisk: hur regionen ska skapa bättre överblick, tydligare prioritering och mer systematisk uppföljning inom ramen för sitt utvecklingsuppdrag.

Den samlade bedömningen är därför att Region Sörmland behöver en tydligare förmåga att hålla ihop klimatanpassningsfrågan. Det behöver inte betyda att regionen måste bygga upp en helt ny, fristående verksamhet. Men det kräver större tydlighet i ansvar, bättre samordning mellan sakområden och en starkare koppling mellan riskbild, prioritering och genomförande. Det som behöver avgöras är alltså inte om regionen ska arbeta med klimatanpassning, utan hur tydligt, samlat och långsiktigt arbetet ska organiseras.

Alternativa vägar framåt

Region Sörmlands roll och arbete med klimatanpassning

Det finns inte en enda självklar modell för hur Region Sörmland bör organisera sitt arbete med klimatanpassning. Omvärldsanalysen visar att olika regioner har valt olika vägar. Forskningen visar också att klimatanpassning behöver anpassas till den egna regionens uppdrag, riskbild och kapacitet. Samtidigt visar både intervjuerna och klimatriskanalysen att Sörmland behöver en tydligare ordning för hur frågan ska tas om hand inom regionens uppdrag. Nedan beskrivs därför tre möjliga vägar framåt. De ska inte förstås som helt åtskilda eller som färdiga modeller, utan som tre olika nivåer av organisering och ambition.

Väg A – Begränsad och stödjande roll

I detta alternativ hanteras klimatanpassning främst inom befintliga planer, forum och sakområden. Regionen väger då in klimatanpassningsperspektivet tydligare i RUS, fysisk planering, energiplanering, trafikförsörjningsprogram, länsplan, livsmedelsstrategi, skogsprogram och beredskapsarbete, men utan att skapa någon särskild samordningsfunktion eller återkommande regional arena för frågan. Regionen har då framför allt en stödjande roll och arbetar genom befintliga processer,, nätverk och samverkansytor, samt genom att genomföra riktade satsningar genom projekt.

Fördelen med denna väg är att den kräver relativt små nya resurser och ligger nära hur arbetet redan bedrivs i dag. Den minskar också risken för att regionen uppfattas bygga upp en parallell struktur till länsstyrelsens uppdrag. Nackdelen är att de problem som redan har identifierats i intervjuerna till stor del blir kvar. Överblicken blir fortsatt svag, uppföljningen begränsad och arbetet riskerar även fortsättningsvis att bli uppdelat mellan olika verksamheter och beroende av enskilda personer. Ett annat problem är att projektformen kan få för stor betydelse. Om utvecklingsarbetet främst sker i tillfälliga satsningar finns en risk att resultaten blir kortlivade och inte får fäste i den ordinarie verksamheten. För en riskbild som är bred, tvärsektoriell och länsövergripande är det därför en väg som riskerar att ge för svag samordning på sikt.

Väg B – Samordnande och stödjande roll

I detta alternativ inrättas en tydligare samordnande funktion inom regionens befintliga utvecklingsuppdrag, till exempel inom Hållbar regional utveckling. Funktionen får ansvar för att hålla ihop överblick, dialog och uppföljning. Regionen tar då inte över kommunernas eller länsstyrelsens ansvar, men fungerar som en tydlig regional nod för att samla kunskap, koppla samman sakområden, stödja erfarenhetsutbyte och skapa bättre samordning mellan regionens egna uppdrag och länets samlade behov. En sådan funktion kan till exempel hålla ihop en återkommande regional arena, bidra till gemensamma prioriteringar, följa utvecklingen i relation till riskbilden och stärka kopplingen mellan klimatriskanalysen och regionens ordinarie styrdokument och utvecklingsprocesser.

Fördelen med denna väg är att den ger en tydligare ingång, bättre överblick över flera sakområden och bättre möjligheter att omsätta omvärldsanalys och klimatriskanalys i praktisk prioritering. Den ligger nära det som intervjuerna visar är viktigt: tydliga kontaktvägar, en tydlig organisatorisk hemvist och en samverkan med länsstyrelsen som är klar men inte överlappande. Den gör det också lättare att ta tillvara sådant som byggs upp i projekt. Om en samordnande funktion finns på plats ökar möjligheten att föra in nya arbetssätt, kunskap och nätverk i den ordinarie verksamheten när projekt tar slut. Denna väg kombinerar därför utvecklingskraft med bättre möjligheter till långsiktighet. Nackdelen är att den kräver varaktig kapacitet och en tydlig rollavgränsning i förhållande till länsstyrelsen. Om funktionen blir för svag finns en risk att den stannar vid informationsutbyte. Om den blir för stark utan tydlig gränsdragning kan dubbelarbete uppstå.

Väg C – Fördjupad strategisk inriktning

I detta alternativ organiseras klimatanpassningsarbetet tydligare i regionens ordinarie styrning. Det kan till exempel innebära att regionen tar fram ett tydligare regionalt ramverk eller handlingsprogram för klimatanpassning inom sitt utvecklingsuppdrag, skapar ett enklare men tydligt uppföljningssystem, klargör ansvar mellan olika delar av organisationen och återkommande väger in klimatrisker i planering, budgetering och prioritering. Regioner går då från att främst stödja och samordna till att mer tydligt styra och följa upp hur klimatanpassningsperspektivet förs in i egna processer och i regional samverkan.

Fördelen med denna väg är att den ger störst tydlighet, bäst möjlighet till uppföljning och bäst förutsättningar att bygga upp ett långsiktigt robust arbete. Den svarar också tydligast mot den nationella strategins betoning av systematik, ansvar och uppföljning. För regioner med en bred och långsiktigt påverkande riskbild kan en sådan modell vara motiverad. Den gör det också lättare att minska beroendet av tillfälliga satsningar, eftersom arbetet i högre grad byggs in i ordinarie styrning, ansvar och resursfördelning. Nackdelen är att den kräver mest resurser, tydlig politisk prioritering och en högre grad av intern samordning. Den innebär också en mer synlig regional roll i klimatanpassningssystemet och därmed ett större behov av att formalisera relationen till länsstyrelsen, kommunerna och

andra aktörer. Om förankringen är svag finns en risk att en ny struktur läggs ovanpå befintliga arbetssätt utan att genomslaget i praktiken blir bättre.

Samlad bedömning av vägvalen

Skillnaden mellan alternativen handlar inte **om** klimatanpassning ska hanteras, utan om **hur** tydligt, samlat och långsiktigt arbetet ska organiseras. Väg A innebär liten förändring och bygger vidare på befintliga strukturer. Väg B innebär en tydligare samordnande funktion inom nuvarande ansvarsfördelning. Väg C innebär störst tydlighet och starkast uppföljning, men också högst krav på resurser och förankring. Alla tre vägar är möjliga, men de svarar olika väl mot den riskbild och de organisatoriska mönster som framträder i intervjuerna och i klimatriskanalysen. Ju större vikt regionen lägger vid sektorsövergripande överblick, långsiktig uppföljning och förmåga att omsätta riskbilden i prioritering, desto starkare blir argumenten för en tydligare organiserad modell. Ju större vikt regionen lägger vid låg resursåtgång och fortsatt arbete inom befintliga former, desto närmare ligger ett mer begränsat alternativ.

Intervjuerna talar samtidigt för att ett alltför begränsat alternativ riskerar att lämna just de problem olösta som redan har identifierats: otydlig ansvarsfördelning, svag överblick, projektberoende och personberoende. En rimlig slutsats är därför att Region Sörmland behöver gå längre än att enbart fortsätta väga in frågan i befintliga dokument och processer. Samtidigt visar både intervjuerna och externa kunskapsunderlag att en ny struktur behöver kopplas tydligt till befintliga uppdrag och arbetssätt för att få genomslag. Det talar för att en samordnande och stödjande modell framstår som den mest realistiska vägen att utveckla arbetet vidare från. Ett mer tydligt institutionaliserat alternativ kan därefter övervägas stegvis, om behov, mandat och resurser fördjupas över tid.

Det avgörande är därför inte att välja en perfekt modell från början. Det avgörande är att skapa en struktur som ger Region Sörmland bättre förutsättningar att hålla ihop riskbild, samverkan och regionala uppdrag över tid. För att arbetet ska bli hållbart behöver utvecklingsarbete kunna pröva nytt, men lärdomarna måste också kunna tas vidare in i ordinarie styrning och ansvar. Det är först när risk,

ansvar och organisering kopplas samman på ett tydligt sätt som klimatanpassningsarbetet kan få verkligt genomslag.

Kunskapsluckor och behov av fortsatt analys

Utifrån rapportens underlag framträder följande kunskapsluckor och behov av fortsatt analys:

- Regionens nuvarande arbete behöver kartläggas tydligare. Rapporten ger en övergripande bild av forum, strategier och samverkan, men inte en fullständig bild av hur klimatanpassning i dag hanteras i Region Sörmlands olika verksamheter, hur ansvar är fördelat eller hur arbetet följs upp i praktiken.
- De lokala klimatriskerna behöver analyseras mer i detalj. Bilaga 1 bygger på befintliga data och ger en regional översikt. För att kunna prioritera åtgärder behövs mer detaljerade analyser av mark, vatten, översvämningsrisker och annan känslig infrastruktur, gärna med bättre geografisk upplösning och mer GIS-underlag.
- Sårbara grupper och särskilt utsatta områden behöver beskrivas mer precist. Klimatrisikanalysen visar generella mönster och möjliga konsekvenser, men underlaget räcker inte för att med hög säkerhet peka ut exakt vilka grupper och platser som är mest utsatta i alla delar av länet.
- Regionens roll i förhållande till kommuner och länsstyrelse behöver förtydligas. Rapporten visar att många frågor går över kommun- och sektorsgränser, men också att ansvarsfördelning och samverkansformer ofta är otydliga. Det behövs därför en fortsatt analys av vilka frågor regionen bör driva, samordna eller stödja.
- Långsiktig styrning, finansiering och uppföljning behöver utvecklas. Underlaget visar att mycket utvecklingsarbete sker i projekt eller tidsbegränsade satsningar. Det behövs fortsatt analys av hur arbetssätt, kunskap och samverkan kan föras in i ordinarie styrning, budget och uppföljning, så att arbetet inte blir tillfälligt eller personberoende.

Referenser

Nationella ramar och styrning

- Regeringskansliet. 2024. *Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning*. Skr. 2023/24:97.
- Svensk författningssamling. 2010. *Lag (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar*.
- Svensk författningssamling. 2010. *Plan- och bygglag (2010:900)*.
- Svensk författningssamling. 2018. *Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete*.

Nationella kunskapsunderlag

- Dahlström, Mia och Lintzén, Malin. 2022. *Regioners arbete med klimatanpassning. Slutrapport*. Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning, SMHI.
- Nationella expertrådet för klimatanpassning. 2022. *Första rapporten från Nationella expertrådet för klimatanpassning*.
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). *Vägledning om risk- och sårbarhetsanalys*.
- Folkhälsomyndigheten. 2022. *Risk- och sårbarhetsanalys av klimatförändringens hälsokonsekvenser*.
- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). *Stödmaterial kopplat till klimatanpassning inom vård och omsorg*.
- Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI). 2025. *Förslag på nationellt uppföljningssystem för klimatanpassning*.

Forskning och internationella kunskapsunderlag

- Fred, Mats och Mukhtar-Landgren, Dalia. 2022. *Lärande genom temporär organisering – projekt, piloter och experiment i Malmö stad*. Malmö stad / Tillväxtkommissionen.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). 2023. *Introduction to WGII AR6 Fact Sheets*.
- Climate-ADAPT. 2024. *Multi-level and cross-sectoral governance schemes for climate change adaptation*. Europeiska miljöbyrån.
- European Environment Agency (EEA). 2025. *From adaptation planning to action: Insights into progress and challenges across Europe*.
- Michels, Jeroen och Wu, Yingyin. 2025. *Implementing regional development strategies: A practitioner's guide*. OECD Regional Development Papers, No. 162, OECD Publishing, Paris.

- IVL Svenska Miljöinstitutet och Svensk Försäkring. 2025. *Klimatanpassning 2025*.

Regionala dokument – Sörmland

- Region Sörmland. *Sörmlands regionala utvecklingsstrategi*. Remissversion.
- Region Sörmland. *Sörmlands regionala trafikförsörjningsprogram 2022–2035*.
- Region Sörmland. *Länsplan för regional transportinfrastruktur för Södermanlands län 2026–2037*. Remissversion.
- Region Sörmland, Länsstyrelsen i Södermanlands län och Skogsstyrelsen. *Regionalt skogsprogram i Sörmland – Handlingsplan 2022–2030*.
- Region Sörmland. *Regional livsmedelsstrategi för Södermanland*.
- Gunnemyr, Arvid. *Kartläggning av aktörer och samverkansforum för klimatanpassning i Sörmlands län – Arbetsmaterial*.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Riskbildsunderlag* (översiktligt beaktade i denna del; fördjupas i separat klimatanalys).